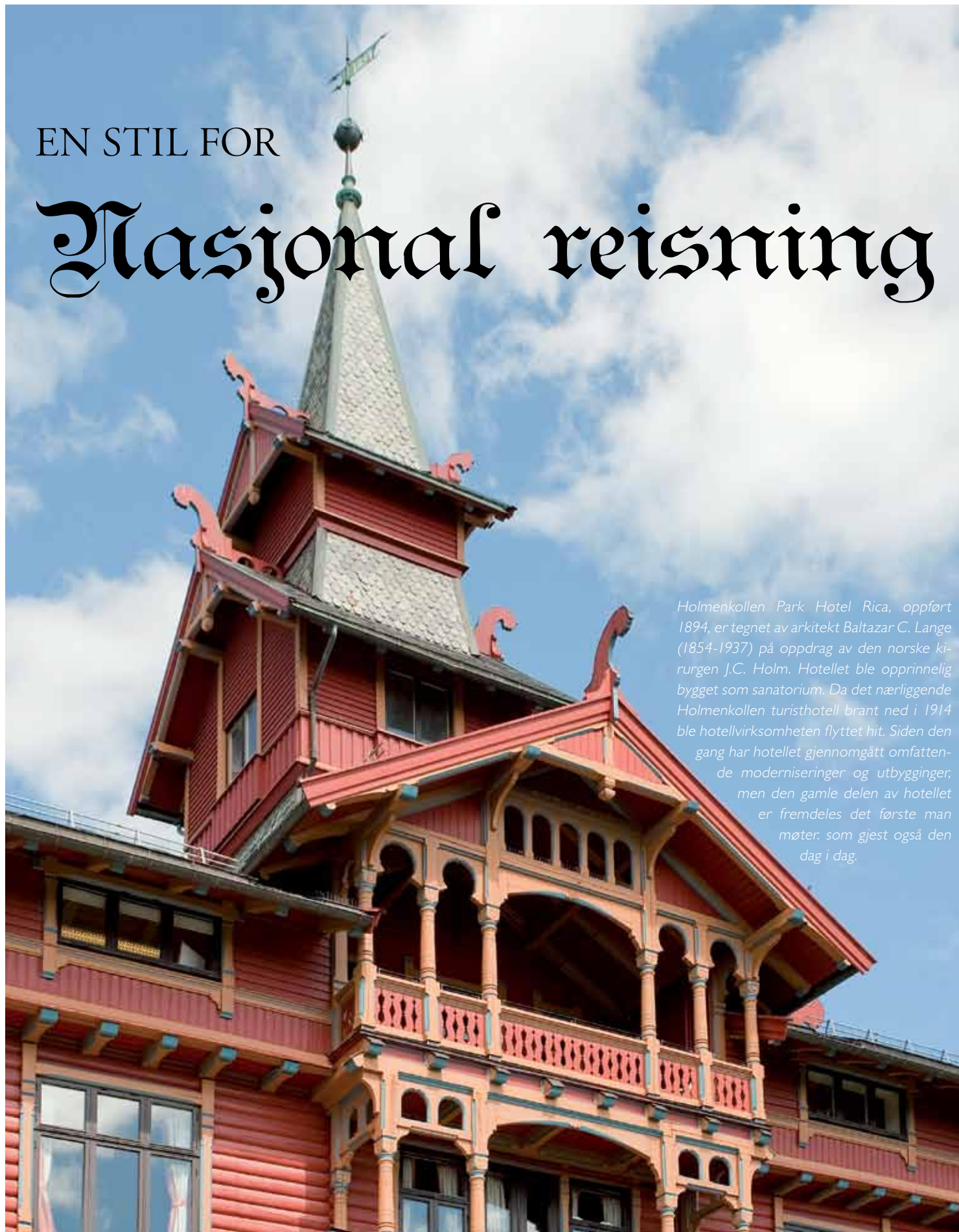

EN STIL FOR

Nasjonals reisning

Holmenkollen Park Hotel Rica, oppført 1894, er tegnet av arkitekt Baltazar C. Lange (1854-1937) på oppdrag av den norske kirurgen J.C. Holm. Hotellet ble opprinnelig bygget som sanatorium. Da det nærliggende Holmenkollen turisthotell brant ned i 1914 ble hotellvirksomheten flyttet hit. Siden den gang har hotellet gjennomgått omfattende moderniseringer og utbygginger, men den gamle delen av hotellet er fremdeles det første man møter, som gjest også den dag i dag.

Villa Ekheim på Kråkerøy, Fredrikstad er også tegnet av arkitekt Baltazar Conrad Lange (1854-1937) og kan i sitt uttrykk minne om det nedbrente Holmenkollen Turisthotell. Villaen ble bygget i to trinn, første i 1896 og andre trinn i 1900. Den store bygningen blir betegnet som et monument over Fredrikstads «plankeadel» i siste halvdel av 1800-tallet. I dag er det finansmann Terje Høili som eier stedet. Dette fotografiet er fra 2003, bygningen framsto da med tilnærmet opprinnelig fargesetting basert på fargeundersøkelser, I dag er huset på nytt hvitmalt slik det har vært på store deler av 1900-tallet.

Dragestilen er den første, og kanskje den eneste, virkelig særnorske byggestilen. Den blomstret mellom ca. 1880 og 1910, spesielt i tiden like før unionsoppløsningen i 1905. Samtidig med de moderne nasjonalstatene på 1800-tallet vokste det frem nasjonale, historisk inspirerte stiler i mange europeiske land. Stiltrekkene ble gjerne hentet fra nasjonale storhetsperioder, eller fra «ekte» nasjonale miljøer.

Tekst: Trond Schøning Foto: KM Frøyset (arkitektur) / Blomqvist Kunsthandel AS (møbler og gjenstander)

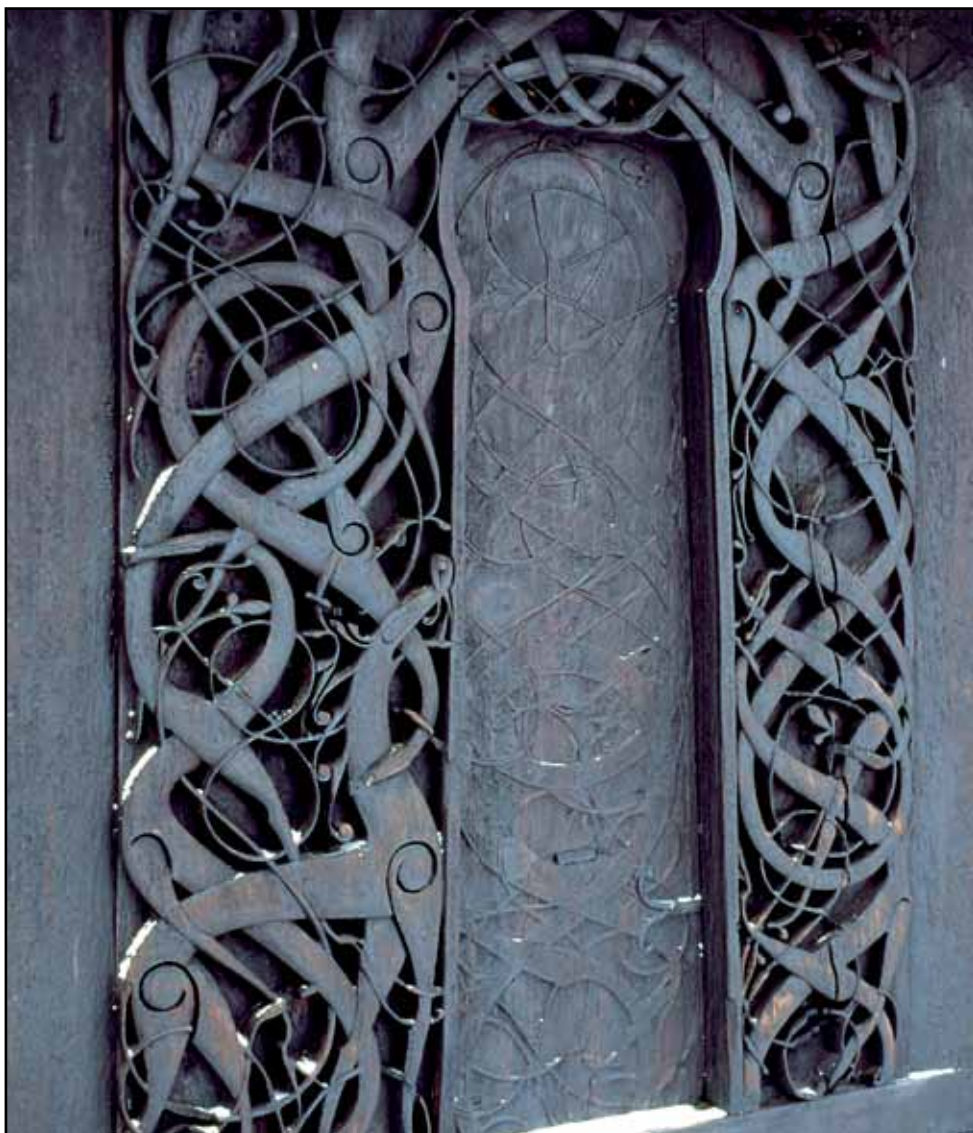
arkitekturhistorien blir dragestilen stående som en norsk parentes til samlebegrepet «historismen». Historismen blir ofte forklart som en serie av gjenopplivninger av eldre, historiske stilarter, for eksempel gotikken, renessansen, osv., som fant sted utover 1800-tallet. Disse historiske stilene kunne blandes i en enkelt bygning, men de enkelte «nystilene», som nygotikk, nyrenessanse osv. ble også tillagt bestemte betydninger.

Neste skritt i denne tankegangen ble for mange å skape nye stiler, det vil si nyskapingen bygget på eldre stiler. Disse nystilene kunne skille seg sterkt fra forbildene, som for eksempel en dragestilvilla fra dens forbilde stavkirken. I Norge var det middelalderen, bondekulturen og folkekunsten som ble trukket frem. Det før- og tidlig-kristne Norge eller «vikingtiden», ble betraktet som det ekte og opprinnelige. Det er typisk at Snorres kongesagaer kom i en praktutgave mellom 1896 og 1899, illustrert av tidens mest kjente norske kunstnere, som Gerhard Munthe og Erik Werenskiold.

Et norsk uttrykk

Mot slutten av 1800-tallet forsøkte altså store deler av det norske kulturlivet å rekonstruere

et *opprinnelig norsk* uttrykk. Arkitektene, i sitt «nasjonalstrev», fant forbilder i stavkirker, andre middelalderbygninger og arkeologiske funn, spesielt vikingskipene Tuneskipet, Gokstadskipet og Osebergskipet, som ble utgravd i denne tiden. Da Fortidsminneforeningen ble stiftet allerede i 1844, var det nettopp fredningen av stavkirkene som var foreningens første kampsak – flere stavkirker hadde blitt revet i tiårene forut. Maleren I. C. Dahl, selve den norske nasjonalromantikken hovedmann, var en av de sterkeste forkjemperne for bevaring av stavkirkene. Det ble et viktig poeng at alle disse eldre bygningene var bygget i tre, enten laftet eller med den uvanlige stavkonstruksjonen som har gitt navn til kirkene. Det at Norge er omtrent alene om denne formen for kirkebygg gjorde at stavkirkene fikk en helt spesiell plass i den

Over: Eidsborg stavkirke, fra midten av 1200-tallet, er blant de minste stavkirkene i landet. Tokke i Telemark.

Under: Detalj av svalgangen med buede åpninger på Eidsborg stavkirke.

«Da Fortidsminneforeningen ble stiftet allerede i 1844, var det nettopp fredningen av stavkirkene som var foreningens første kampsak.»

Over: Portalen på Urnes stavkirke, Urnes i Luster; Sogn og Fjordane. Denne stavkirken regnes for å være den eldste i Norge, datert til 1130-tallet. Den ble antagelig bygget som privat gårdskirke til gården Urnes. Kirken er nevnt i skriftlige kilder fra 1323. Fortidsminneforeningen (stiftet 1844) overtok kirken i 1881. Portalen på nordsiden kommer opprinnelig fra en av de eldre kirkene, den kan ha vært en hovedportal. Motivet tolkes gjerne som en fremstilling av kampen mellom det gode og det onde. Det fribente dyret på venstre side tolkes gjerne som en stillisert løve, et symbol på Kristus, som biter rundt en orm, det onde.

T.v.: Dekorelement fra middelalderloft på gården Søre Kravik, Numedal, Buskerud.. Fabeldyrfigur med menneskelignende ansikt, løvekropp med vinger og hale med drageavslutning.. Dette er øverste del av søylen/kapitelen på venstre side av den ene av to portaler.

Les om loftet på www.visitmiddelalderdalen.no

Stavkirkemodell i sølv og vindusemalje. Ingen stempler, men den kan vel ikke være noe annet enn norsk?

Gammelt brødkort som viser Frognerstøtteren fotografert på tidlig 1900-tallet. Huset er tegnet av arkitekt Holm Hansen Munthe (1848-1898) og har alltid vært drevet som kafé og restaurant.

T.v.: Fredrikstad turnhall ble bygget som turnhall og foreningslokaler i 1899. Arkitekt er Ole Sverre fra Fredrikstad. Huset er bygget i laftet tømmer og, har en utkraget annen etasje. Dessverre ble endel opprinnelige dragestilsdetaljer fjernet ved ombygginger på 1900-tallet. Bygningen har buede vinduer, typisk for dragestilen i annen etasje.

T.h.: Takdekor på dragestilsvilla, Mosseveien, Nordstrand Oslo. Legg også merke til de fine, pipene.

nasjonale bygningsarven.

Dette var første gang at norske arkitekter kunne finne brukbare historiske forbilder uten å reise utenlands, og mange av de yngre arkitektene foretok egne studiereiser, der bygninger ble oppmålt, og utsmykninger, spesielt de skårne ranke- slynge- og dragemotivene, ble oppteget for senere bruk. Borgund og Urnes stavkirker var blant de mest beundrede.

Likevel har dragestilen mange nære og fjerne slektninger i utlandet. Den svenske «fornordiske» stilen oppsto noe tidligere, i Storbritannia brukte arts- and crafts-bevegelsen lignende middelalderse eller keltiske forbilder. I Russland oppsto det en «pan-slavisk» stil med klare forbilder i russisk folkekunst.

Dragestilen fant også et lite publikum utenfor Norge; den ble brukt som «offisiell» stil i mange sammenhenger, for eksempel ved verdensutstillinger, og keiser Wilhelm II gikk så langt at han fikk kjøpt en ekte norsk stavkirke,

og flyttet den til sitt jaktstøt «Rominten» i det nåværende Polen. Han fikk også arkitekten Holm Munthe til å tegne selve jaktstøtten.

Sveitserhus i stavkirkedrakt

Dragestilens første hovedperson er nettopp arkitekten Holm Hansen Munthe. Han hadde studert i Tyskland under den kjente arkitekturteoretikeren C. W. Hase i 1878, og allerede i studietiden hadde han arbeidet med en «historisk» arkitektur i tre. I 1893 utga Holm Munthe «Holzbaukunst in Norwegen» sammen med historikeren Lorentz Dietrichson. Denne boken ble helt sentral for dragestilen, ettersom den tok med både middelalderbygninger og moderne dragestilsbygninger. Han hadde et bevisst forhold til trearkitekturen, og i løpet av de neste femten årene skapte han dragestilen som arkitektonisk stilbegrep. Hans mest kjente eksisterende bygning, og et

av de beste eksemplene på dragestil overhodet, er nok Frognerstøtteren restaurant (1890).

Etter hvert som sveitserstilen ble mindre populær begynte de nyeste «sveitservillaene» å endre utseende, først i mindre, dekorative detaljer, og etter hvert i hele komposisjonen av bygningen. Senere i perioden ble dragestilsbygningene ofte mer tilpasset terrenget, og gjort noe lavere enn det som var vanlig for sveitservillaene. Etter hvert ble planløsningene i villaene mindre regelmessige og symmetriske. Et nytt særtrekk for dragestilen var de utspringende andreetasjene, slik vi finner formen på tradisjonelle stabbur og loft.

Villaer i dragestil førte videre mange av sveitserstilens trekk: høye grunnmurer, gjerne i naturstein, og fasade med tårnoppbygg, karnapper og balkonger. Dragestilen brukte også ofte stavkirkenes bratte takvinkel og store takutstikk. I tillegg til gavlbalkongen eller vinterhaven vi kjenner fra sveitserstilen, ble også

Over: Fredede Villa Fridheim er oppført i 1890-92 som landsted for trelasthandler Haug fra Drammen, tegnet av arkitekt Herman Major Backer (1856- 1932) Eventyrslottet er i sveitserstil med elementer fra dragestil og nasjonalromantikken. Den asymmetriske villaen har usedvanlig store dimensjoner og er på totalt hele 1000 m². Som en kuriositet kan nevnes at radiatorene fra 1890- tallet fremdeles er i bruk om vinteren.

T.v. : Sofabek i grønnmalt tre. Benken har armlener og rom til to skuffer, ryggpute, sidesøyler og overskap med to blyglassdører. Sofabekken er skåret og har malt dekor i dragestil med blomster, samt frise med havfruer og fugler. En rikt profilert og dekorert topplist. Detaljene er malt i rødbrunt og flere grønnnyanser. Skapet er skåret av Magnus Dagestad (1865- 1957) og malt av hans hustru Helena Dagestad.

svalgangen et motiv som understreket det norske.

De dekorative detaljene er gjerne det som skiller dragestilen tydeligst fra sveitserstilen. I stedet for sveitserstilens kniplingsaktige løvsagarbeider kom dragestilen med utskårne ornamenter som slyngede, flate bånd, og senere også mere fantasifulle motiver som vikingfigurer, hele scener fra sagaene, vikingskip osv. Likevel er det dragene som er det viktigste kjennetegnet: takutspring, spir, møner og vindskier fikk dragehoder og slynger.

Veggene var ofte laftet, som på sveitserhus,

men på dragestilvillaene lot arkitektene gjerne tømmerveggene stå upanelte, eller så ble også en modernisert versjon av stavkonstruksjonen brukt. Dessuten er det mange tilfeller av «falsk» stavkonstruksjon, der ytterpanel er lagt for å etterligne den. Yttervegger ble gjerne tjærebredd, eller malt i mørke jordfarver. Vegger innvendig kunne ha upanelte tømmervegger, eller innviklede panelkonstruksjoner som etterlignet stavkonstruksjonen. Møbler og andre gjenstander var ofte tegnet i samme stil – dragestil lar seg sjelden godt kombinere med andre stiler.

Over t.h.: Oscar II's portal på Norsk Folkemuseum er tegnet av Holm Munthe (1848-1898) til Den norske industri- og kunstutstilling i Slottsparken i 1883 og regnes som det første arbeidet i den nye stilarten, dragestilen.

Over: Fra serien «Nordisk», miniatyrdrikkehorn, Porsgrund, . Her er riksløven, i versjonen fra 1844, plassert på et "norrønt" drikkehorn, med dekor i typisk slyngende dragestil ved munnlingen.

Over: Møblement med skåren dekor. Her ser vi at både dragene og dyrehodene fra den middelalderske «dyrestilen» er brukt, men også romanske søyler og akantusranker som ser ut som de kunne komme fra Gudbrandsdalen på 1700-tallet.

T.h.: Dekor fra forsiden på et gammelt postkortalbum, fra tidlig 1900-tallet. Tydelig inspirert av dekoren på den tidligere omtalte portalen ved Urnes stavkirke.

Over: Armstol, Lars Kinsarvik. Høy rygg formet med stort ryggbrett mellom to ryggstolper, alt avsluttet med fantasihoder. Rette armlener og ben.

Rikt skåret ornamentikk med tekstbånd, båndsløyger, ranker og geometriske mønstre. Bunnfargen er mørkeblå.

Utskjæringene er malt med lysere blåfarger, olivengrønt, rosa, oransje, grått m. fl. Delvis sekundær (oppfrisket) maling. Sekundære innrissede initialer og dato bak på ryggen.. Eksportforbud H: 164

Lars Kinsarvik (1846-1925) ville opprinnelig bli maler, han gikk fra 1865 på Bergens tegneskole og var elev av Anders Askevold. I 1870-årene kom han inn på studiet av den gamle norske treskurd, han oppdaget at han hadde talent innen dette kunsthåndverket og forsøkte å gjenopplive det.

I en personlig tillempet «dragestil», der også figurscener fra sagaens og folkevisens verden fikk plass, skar han skap, stoler og så videre. Han drev skoler i treskurd, først i Hardanger 1886-89, og senere 1905-17 i Ørsta og Volda. Kinsarvik leverte møbler til turisthoteller i Hardanger og fra 1908 inventar til flere kirker i Nordfjord og på Møre. Som blind flyttet han i 1917 hjem til Kinsarvik. Sammen med Halfdan Koht skrev han «Gamall norsk prydkunst» (1907).